

Лекція

**Права і свободи
людини і громадянина**

План:

- 1. Економічні права і свободи**
- 2. Соціальні права і свободи**
- 3. Культурно-духовні права і свободи**

1. Економічні права і свободи

Економічні права та свободи людини і громадянина

— це нормативно визначена міра можливої поведінки або діяльності людини та громадянина в економічній сфері суспільних відносин, пов'язана з правовим режимом власності та господарської діяльності.

Об'єктами права приватної власності

виступають: майно (речі), природні ресурси, які можуть бути в цивільному обігу, а також результати інтелектуальної, творчої діяльності, в тому числі твори науки, літератури і мистецтва, винаходи, інші результати інтелектуальної творчої праці.

Ст.41 Конституції України

Ніхто не може бути протиправно позбавлений своєї власності.

Примусове відчуження об'єктів приватної власності може бути здійснене тільки на підставах і в порядку, передбачених у законі, за умови попереднього й повного відшкодування їх вартості. Здійснення громадянами права власності не повинно порушувати прав інших осіб. Кожний має право охороняти свою власність усіма законними засобами.

Ст.41 Конституції України

власність зобов'язує не завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, не погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

ніхто не може бути протиправно позбавлений власності, та декларує непорушність права приватної власності.

Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості.

Право на користування об'єктами державної та комунальної власності (ст. 13 і 14)

кожний громадянин має право користування природними об'єктами права власності народу згідно із законом (с. 13), а відповідно до ст. 41 громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами державної та комунальної власності на основі закону. Громадяни користуються цими об'єктами, як правило, безкоштовно (наприклад, закладами народної освіти, охорони здоров'я, шляхами, мостами, місцями загального відпочинку).

Право на підприємницьку діяльність (ст. 42)

кожний сам вільний вибирати, орієнтуючись на свої бажання і можливості, чим займатися: стати підприємцем, менеджером на підприємстві або розпочати індивідуальну трудову діяльність.

Обмеження підприємницької діяльності (ст. 42)

Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом.

Гарантії підприємницької діяльності (ст. 42)

Держава забезпечує захист конкуренції. Види і межі монополії визначаються законом.

Держава захищає права споживача, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

2. Соціальні права і свободи

Соціальні права та свободи людини і громадянина

— це міра можливої поведінки або діяльності людини в соціальній сфері, що передбачає задоволення законних інтересів і потреб у сфері трудової діяльності, соціального захисту та охорони здоров'я.

Право на працю (ст. 43)

- Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.
- Держава (ч. 2 ст. 43) створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.
- Право на працю (ч. 4 ст. 43), включає право на належні, безпечні й здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом.

Державні гарантії щодо права на працю (ст. 43)

- Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення.
- Право на вчасне одержання винагороди за працю захищається законом.
- У ст. 4 передбачена заборона використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах.
- Державі належить контроль за організацією та умовами найманої праці.
- Юридичні гарантії права на працю містяться у поточному законодавстві (в нормах трудового, адміністративного, сільськогосподарського, кримінального права).

Право на страйк (ст. 44)

- ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних та соціальних інтересів.
- Порядок здійснення права на страйк **встановлюється законом** із врахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав та свобод інших людей.
- Страйк — **добровільна справа**. Ніхто не може бути примушений до участі або неучасті у страйку.
- **Заборона** страйку можлива лише на підставі

Право на відпочинок (ст. 45)

- кожен, хто працює, має право на відпочинок.
- Воно забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час.
- Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки вихідні і святкові дні, а також, інші умови здійснення цього права визначаються законом.

Право на соціальний захист (ст. 46).

- Закріплюється право на забезпечення у старості чи у разі втрати годувальника, у разі повної або часткової втрати працездатності (перехід на інвалідність), при тимчасовій втраті працездатності, а також у випадку безробіття, що сталося з незалежних від громадянина причин.
- Основні види пенсій передбачає Закон України "Про пенсійне забезпечення" від 5 листопада 1991 р.
- Держава гарантує пенсії на рівні прожиткового мінімуму.

Право на житло (ст. 47).

- Кожен має право на житло.
- Можна побудувати будинок, придбати його у власність на основі цивільно-правових угод або взяти в оренду.
- Громадяни України мають право на одержання у встановленому порядку житлового приміщення (квартири) у будинках державного житлового фонду, у будинках комунального житлового фонду, фонду житлово-будівельних кооперативів.
- ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст.49)

- держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування.
- У державних та комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безкоштовно: існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена.
- Держава сприяє розвиткові лікувальних закладів усіх форм власності.

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст.49)

- Держава дбає про розвиток фізичної культури й спорту, забезпечує санітарно-епідеміологічне благополуччя.
- Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Інші соціальні права

- Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та доступ до інформації про стан довкілля, та якість харчових продуктів, предметів (ст.50).
- Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка, обидва мають рівні права. Батьки зобов'язані утримувати дітей до повноліття, останні – непрацездатних батьків (ст.51).
- Діти рівні у своїх правах незалежно від походження (у шлюбі чи поза ним). Дітей-сирот утримує та виховує держава (ст.52).

3. Культурно-духовні права і свободи

Культурні (духовні) права і свободи людини і громадянина

— це міра можливої поведінки або діяльності особи щодо задоволення своїх законних потреб у сфері освіти, літературної, художньої, наукової та технічної діяльності.

Право на освіту (ст. 53)

- Гарантована можливість громадянину одержати середню загальну, середню професійну та вищу освіту в державних і комунальних учбових закладах.
- Гарантіями права на освіту є, зокрема, обов'язковість загальної середньої освіти: надання державних стипендій та пільг учням і студентам; право громадян безкоштовно здобувати вищу освіту в державних та комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Право на освіту (ст. 53)

- Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою, зокрема у відповідних школах або класах, чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах, або через національні культурні товариства .

Свобода літературної, художньої наукової і технічної творчості (ст. 54)

- цією свободою володіють усі громадяни, а не тільки особи творчих професій.
- держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.
- Культурна спадщина охороняється законом.
- Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які опинилися за її межами.

Свобода літературної, художньої наукової і технічної творчості (ст. 54)

- у ст. 47 говориться, що свобода творчості гарантується захистом інтелектуальної власності громадян, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.
- Ч.2 ст.54 дає право громадянам на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.